

Krystyna Barczyk

Wycena instrumentów finansowych w świetle Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

1. Wprowadzenie

Jakość informacji tworzonych w rachunkowości przedsiębiorstw, a następnie ich prezentacja w sprawozdaniach finansowych, stała się obecnie centralnym punktem zainteresowania wszystkich uczestników gospodarczej sceny świata¹. Swobodny przepływ kapitałów jest uzależniony od przepisów, które mogą zachęcać lub ograniczać jego przepływ. Możliwość szybszego rozwoju poprzez pozyskanie odpowiednich kapitałów jest możliwe dzięki przygotowaniu właściwej informacji o stanie majątkowym i finansowym jednostki gospodarczej. Prezentacja informacji w sprawozdaniach finansowych musi zatem odpowiadać standardom, które są czytelne dla szerokiego grona odbiorców. Sporządzanie sprawozdań finansowych na podstawie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej przyczynia się do przyjęcia wspólnych dla Unii Europejskiej regulacji w zakresie rachunkowości, co sprzyja rozwojowi jednolitego rynku finansowego.

Wycena bilansowa pełni kluczową rolę w sprawozdawczości finansowej bazującej na Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR). Bilans jest narzędziem pomiaru wartości przedsiębiorstwa mie-

¹ S. T. Surdykowska, *Niektóre aspekty wprowadzenia wartości godziwej do polskiego systemu rachunkowości rozważane w międzynarodowym kontekście*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Numer specjalny 4 (60)/ 2001, s. 196.

rzonej wielkością kapitału własnego. Warunkiem rzetelnej prezentacji tak rozumianej wartości jednostki jest rzetelna wycena aktywów i zobowiązań. Problem wyceny jest jedną z najtrudniejszych kwestii w rachunkowości. Zasada wykorzystania miernika pieniężnego daje możliwość porównywania różnych kategorii ekonomicznych, jak też porównań tych samych wielkości w różnych okresach². Prezentowane w sprawozdaniach dane z zakresu wyceny aktywów i pasywów w największym stopniu powinny zbliżać ich wartość do rzeczywistości. Dzięki takiemu podejściu do zagadnienia wyceny wykazywane w sprawozdaniach informacje staną się wiarygodnym źródłem informacji dla użytkowników sprawozdań finansowych.

Problem wyceny instrumentów finansowych pojawił się wraz z intensywnym rozwojem rynków finansowych, pojawieniem się nowoczesnych instrumentów finansowych, takich jak instrumenty pochodne, a tym samym potrzebą ich właściwej wyceny i ujmowania w sprawozdaniach finansowych. Zaangażowanie przedsiębiorstw w transakcje z wykorzystaniem instrumentów finansowych musi mieć swoje właściwe odzwierciedlenie we właściwej ich wycenie.

Zagadnieniom wyceny, prezentacji instrumentów finansowych poświęcony jest Międzynarodowy Standard Rachunkowości 32: Instrumenty finansowe ujawnianie i prezentacja, Międzynarodowy Standard Rachunkowości 39: Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena oraz Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 7: Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji. Wymienione standardy regulują najważniejsze zagadnienia w zakresie rachunkowości instrumentów finansowych, a mianowicie: podział instrumentów finansowych, kompleksowe zasady ujawniania i wyceny instrumentów finansowych, zasady identyfikacji i wydzielenia instrumentów pochodnych wbudowanych w inne instrumenty, zasady rachunkowości zabezpieczeń, jak również zagadnienia związane ze znaczeniem instrumentów finansowych dla kondycji finansowej jednostki i jej wyniku.

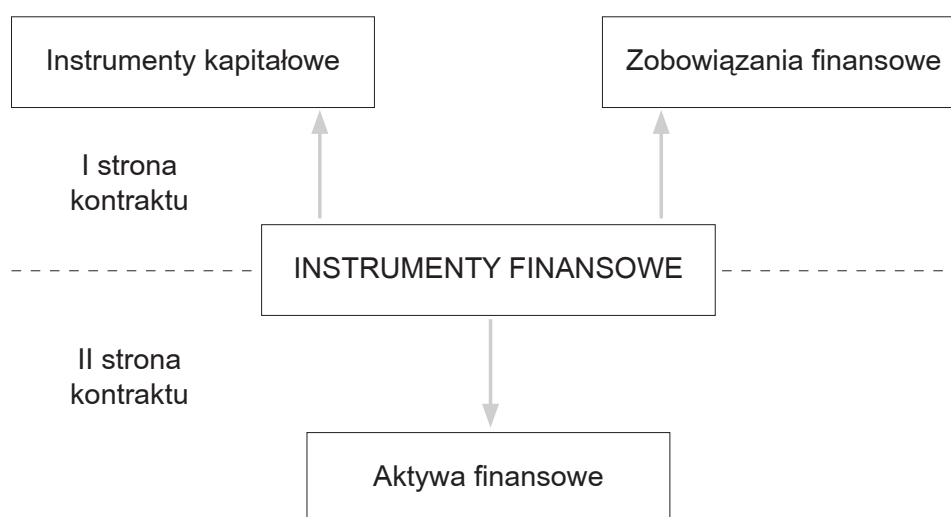
2. Pojęcie instrumentu finansowego

Analizę problematyki instrumentów finansowych należy rozpocząć od wyjaśnienia pojęcia instrumentu finansowego. Instrumenty finansowe traktować należy jak odrębną formę pieniądza lub odrębny kontrakt między stronami, regulujący wzajemne płatności. Przez instrument finansowy rozumie się określone zobowiązanie finansowe (stosunek kredytowy) lub inaczej roszczenie majątkowe kapitałodawcy w stosunku do kapitałobiorcy³.

² J. Turyna, *Standardy sprawozdawczości finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006, s. 177.

³ W. Dębski, *Rynek finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 16.

Podając najprostszą definicję instrumentów finansowych można powiedzieć, że instrumenty finansowe dla jednych podmiotów gospodarczych mają charakter pasywów, natomiast dla innych są ich aktywami. Mogą mieć charakter „pożyczki” lub być udziałem w majątku innego podmiotu gospodarczego funkcjonującego na rynku. Instrumenty finansowe w każdym z przypadków są więc zobowiązaniami emitenta takiego instrumentu wobec ich posiadacza. Innymi słowy obietnicami wypłacenia określonych środków pieniężnych w przyszłości przez emitenta. Instrument finansowy definiowany jest także jako kontrakt pomiędzy dwoma stronami regulujący zależność finansową, w jakiej obie strony pozostają⁴. W Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości 32 instrument finansowy został zdefiniowany jako każdy kontrakt, który skutkuje powstaniem składnika aktywów finansowych u jednej jednostki i zobowiązania finansowego lub instrumentu kapitałowego u drugiej jednostki⁵. Rysunek 1 prezentuje elementy składowe instrumentu finansowego.

Rys 1. Elementy składowe instrumentu finansowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 32.

Analizując elementy definicji instrumentu finansowego, możemy przybliżyć to pojęcie. **Aktywa finansowe** w rozumieniu MSR 32 to: środki pieniężne, instrumenty kapitałowe innej jednostki, umowne prawa do otrzymania środków pieniężnych lub innego składnika aktywów finansowych od innej jednostki, umowne prawo do wymiany aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych z inną jednostką na potencjalnie korzystnych warunkach

⁴ K. Jajuga, T. Jajuga, *Inwestycje, instrumenty finansowe, ryzyko finansowe i inżynieria finansowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 17.

⁵ MSR 32: Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej nr L393/2004, §11.

kontraktu, który może być rozliczony we własnych instrumentach kapitałowych lub jest instrumentem pochodnym o dodatniej wartości godziwej. Definicja ta jest bardzo obszerna, obejmuje między innymi takie pozycje jak:

- należności z tytułu dostaw i usług,
- lokaty terminowe,
- depozyty bankowe,
- obligacje Skarbu Państwa,
- akcje oraz udziały w innym podmiocie.

Zobowiązanie finansowe to każde zobowiązanie mające postać obowiązku wynikającego z zawartej umowy do wydania środków pieniężnych lub innego składnika aktywów innej jednostce, lub wymiany na potencjalnie niekorzystnych warunkach aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych oraz instrumenty pochodne o ujemnej wartości godziwej. Do zobowiązań finansowych jednostka zalicza kontrakty, które będą rozliczane lub mogą być rozliczne we własnych instrumentach kapitałowych. Klasycznym przykładem jest umowa dotycząca zaciągniętej pożyczki. Zaciągnięta pożyczka zobowiązuje jednostkę do wydania środków pieniężnych, a zatem jest zgodna z powyższą definicją.

Kolejnym elementem definicji instrumentu finansowego jest pojęcie **instrumentu kapitałowego**. MSR 32 definiuje instrument kapitałowy jako umowę, z której wynika prawo do aktywów jednostki po odjęciu jej wszystkich zobowiązań. Przykładem instrumentu kapitałowego są udziały zwykłe, niektóre rodzaje udziałów uprzywilejowanych oraz warranty. Należy pamiętać, że własnym instrumentem kapitałowym są również kontrakty, które w przyszłości zostaną rozliczone poprzez przekazanie własnych akcji (prawa poboru). Dany instrument zostanie zaliczony do instrumentów kapitałowych, gdy spełnione zostaną równocześnie dwa warunki:

- a) instrument nie obejmuje umownego obowiązku do wydania środków pieniężnych lub innego składnika aktywów finansowych, lub wymiany aktywów finansowych, lub zobowiązań finansowych na potencjalnie niekorzystnych warunkach,
- b) instrument będzie rozliczany lub może być rozliczany we własnych instrumentach kapitałowych emitenta (stała liczba akcji za stałą cenę), jest instrumentem pochodnym, który będzie rozliczony przez emitenta wyłącznie przez wymianę ustalonej kwoty środków pieniężnych lub innego składnika aktywów za ustaloną liczbę własnych instrumentów finansowych.

3. Klasyfikacja instrumentów finansowych

Klasyfikacja instrumentów finansowych determinuje wiele podstawowych zagadnień z nimi związanych, takich jak wycena początkowa, wycena bilansowa, ujmowanie zmian wartości, ustalanie i ujęcie odpisu z tytułu

utraty wartości itp⁶. Dla potrzeb wyceny MSR 39: Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena, przyjął podział instrumentów na określone kategorie. Podział ten prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Klasyfikacja oraz metody wyceny instrumentów finansowych zgodne z MSR 39

Kategoria instrumentu	Metoda wyceny na dzień bilansowy
Aktywa w wartości godziwej przez wynik finansowy	Według wartości godziwej
Pożyczki i należności	Według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej
Aktywa finansowe utrzymane do terminu wymagalności	Według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	Według wartości godziwej
Zobowiązania finansowe w wartości godziwej przez wynik finansowy	Według wartości godziwej
Pozostałe zobowiązania	Według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 39.

Przy klasyfikacji instrumentów finansowych do poszczególnych grup (kategorii) najważniejszym kryterium jest cel ich nabycia, a także możliwość i prawdopodobieństwo realizacji tego celu. Przyporządkowanie instrumentu finansowego do określonej grupy wiąże się z określonymi konsekwencjami, między innymi z zasadami wyceny na dzień bilansowy, zasadami ujmowania zmian ich wartości.

Do kategorii aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych wycenionych w wartości godziwej przez wynik finansowy zalicza się przede wszystkim aktywa finansowe nabyte w celu osiągnięcia zysków i instrumenty pochodne o dodatniej wartości godziwej (pod warunkiem, że nie są zaliczane do instrumentów zabezpieczających). Aktywa finansowe wyceniane będą w wartość godziwej, a jej zmiany ujmowane w rachunku zysków i strat. Jednostka nie dokonuje przekwalifikowania instrumentu finansowego nabytego i utrzymywanego w celu sprzedaży lub odkupienia do innej kategorii

⁶ M. Frendzel, *Klasyfikacja i wycena aktywów i zobowiązań finansowych w świetle MSR 39 Instrumenty finansowe: Ujmowanie i wycena*, „Przegląd Podatkowy” 2005, nr 7, s. 49.

aktywów finansowych. Zmiana kategorii może nastąpić w wyjątkowych sytuacjach, gdy składnik aktywów spełnia np. definicję pożyczki lub należności, a jednostka jest w stanie i ma zamiar utrzymać go w przyszłości. Reklasyfikacji nie podlegają instrumenty pochodne.

Do kategorii inwestycji utrzymanych do terminu wymagalności zaliczane są aktywa niebędące instrumentami pochodnymi, w przypadku których możliwe jest określenie terminu płatności lub zapadalności oraz jednostka jest w stanie i zamierza je utrzymać do upływu tego terminu. Przykładami mogą być nabyte przez jednostkę dłużne instrumenty finansowe zakupione na rynku wtórnym, zakupione kredyty i wierzytelności.

Kategoria ta jest postrzegana jako wyjątek, który może być wykorzystywany tylko w ograniczonym zakresie. Jednostka musi potwierdzić autentyczny zamiar i zdolność do utrzymania takich inwestycji do terminu wymagalności zarówno w momencie początkowego ujęcia, jak również na każdy kolejny dzień bilansowy. Jeśli jednostka dokona przekwalifikowania lub sprzedaży instrumentów finansowych zaliczonych do tej kategorii, skutkiem jest przekwalifikowanie wszystkich instrumentów zaliczonych do tej grupy do kategorii dostępnych do sprzedaży oraz zakaz klasyfikowania jakichkolwiek instrumentów do utrzymanych do terminu wymagalności przez dwa kolejne lata.

Kategoria pożyczki i należności obejmuje aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami, które nie są kwotowane na aktywnym rynku, a jednocześnie nie są zaliczane do aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu lub aktywów finansowych wyznaczonych przez jednostkę jako dostępne do sprzedaży. Do tej kategorii możemy zatem zaliczyć m.in. dłużne instrumenty finansowe.

Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży to aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi, jeśli nie zostały zaliczone do żadnej w trzech pozostałych kategorii aktywów finansowych. Jednostka może dokonać przekwalifikowania instrumentów zaliczonych do tej kategorii, jeśli spełniają one kryteria pożyczki lub należności do kategorii pożyczek i należności, jeśli jednostka zamierza i może utrzymać ten składnik w przewidywalnej przyszłości lub do momentu wymagalności.

Możliwości przekwalifikowania zostały rozszerzone zmianami w MSR 39 w październiku 2008 roku. Zmiany dotyczą aktywów finansowych wycenionych wartości godziwej przez wynik finansowy oraz aktywów dostępnych do sprzedaży. Rozszerzenie reklasyfikacji składników finansowych spowodowane było przede wszystkim warunkami rynkowymi, które można było zaliczyć do wyjątkowych, ze względu na kryzys na rynkach finansowych.

Omawiając klasyfikację instrumentów finansowych, nie należy zapominać o zobowiązaniach finansowych. Zobowiązania finansowe dzieli się na:

- zobowiązania finansowe wycenione w wartości godziwej przez wynik finansowy,
- pozostałe zobowiązania.

Zasady klasyfikowania zobowiązań do kategorii zobowiązań finansowych wycenionych w wartości godziwej przez wynik finansowy są analogiczne jak w przypadku aktywów finansowych zaliczonych do kategorii wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Do kategorii tej zaliczamy zatem instrumenty pochodne o ujemnej wartości godziwej oraz zobowiązania zaciągane w celu realizacji krótkoterminowych zysków. Zobowiązania finansowe określone jako „pozostałe” obejmują generalnie wszystkie pozycje niesklasyfikowane do pierwszej kategorii.

4. Wycena instrumentów finansowych

Jak już wcześniej zaznaczono, od klasyfikacji instrumentów finansowych jest uzależniona ich wycena. Zgodnie z MSR 39, na moment początkowego ujęcia jednostka wycenia aktywa finansowe według ich wartości godziwej. W przypadku składnika aktywów lub zobowiązań finansowych niekwalifikowanych jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, wycenia się w wartości godziwej powiększonej o koszty transakcji, które mogą być bezpośrednio przypisane do nabycia lub emisji składnika aktywów czy zobowiązań finansowych⁷.

Wartość godziwa jest to kwota, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie wykonane pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami bezpośrednio zawartej transakcji. Wartość godziwa (ang. *fair value*) odzwierciedla więc wiedzę i oszacowania stron transakcji oraz inne czynniki istotne z ich punktu widzenia⁸. Z definicji wartości godziwej wynika, że jest to pojęcie blisko związane z pojęciem wolnego rynku, co wiąże się z potrzebą dostępu do rozwiniętych systemów informacyjnych obejmujących większość dokonywanych transakcji. W razie braku takich informacji określenie wartości godziwej staje się bardzo trudne i może się opierać jedynie na przybliżonych szacunkach na podstawie analizy wartości podobnych aktywów⁹. Cenę rynkową aktywów finansowych posiadanych przez jednostkę oraz zobowiązań finansowych, które jednostka zamierza zaciągnąć, stanowi zgłaszana na rynku bieżąca oferta kupna (ang. *bid*), natomiast cenę rynkową aktywów finansowych, które jednostka zamierza nabyć, oraz zaciągniętych zobowiązań finansowych stanowi zgłaszana na rynku bieżąca oferta sprzedaży (ang. *offer*)¹⁰.

⁷ MSR 39, § 43.

⁸ *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, praca zbiorowa pod red. M. Walczaka, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2003, s. 158.

⁹ *Wycena i prezentacja aktywów i pasywów w sprawozdaniach finansowych według nowych zasad*, red. J. Krynicki, J. Trzemzałski, Wydawnictwo ODDK, Gdańsk 2003, s. 78.

¹⁰ A. Helin, H. Sztuczyńska, J. Wasilewska, *Rachunkowość instrumentów finansowych*, Wydawnictwo ODDK, Gdańsk 2003, s. 57.

Trzeba pamiętać, że wartość godziwa jest pojęciem szerszym od ceny sprzedaży, gdyż cena sprzedaży ogranicza się tylko do transakcji sprzedaży, natomiast wartość godziwa odnosi się do innych transakcji niż sprzedaż¹¹. Zasady ustalania wartości godziwej nie należy utożsamiać z wartością rynkową. Wartość godziwa oznacza bowiem na dzień wyceny wartość przypuszczalną, jaką można byłoby uzyskać w wyniku transakcji przeprowadzonej z udziałem danego składnika w dniu wyceny. MSR 39 wskazuje na możliwości ustalenia wartości godziwej na podstawie¹²:

- a) aktualnej wartości rynkowej na aktywnym publicznym rynku papierów wartościowych,
- b) aktualnej ceny rynkowej podobnych instrumentów finansowych notowanych na aktywnym rynku papierów wartościowych,
- c) wyceny instrumentów dłużnych przez niezależną agencję ratingową,
- d) wyceny dokonanej za pomocą modelu wyceny danego instrumentu finansowego, gdy dane do tego modelu można wiarygodnie wycenić, ponieważ pochodzą z aktywnych rynków.

Wiarygodne określenie szacunkowe wartości godziwej w praktyce jest trudne i wymaga często dużych nakładów pracy. Do wyceny instrumentów finansowych będących przedmiotem obrotu na rynkach finansowych mogą być wykorzystane dane pochodzące z różnych rynków giełdowych (tabela 2).

Ze względu na różne możliwości ustalania wartości godziwej MSSF 7 wymaga dodatkowych ujawnień dotyczących wiarygodności wyceny wartości godziwej¹³. Przy sporządzaniu sprawozdań finansowych mają obowiązek klasyfikować instrumenty finansowe według trójstopniowej hierarchii w zależności od źródła danych wyjściowych. Pierwszy poziom dotyczy kwotowania z aktywnych rynków dla takich samych aktywów lub pasywów. Poziom drugi to ceny z aktywnych rynków, lecz inne niż ceny notowań rynkowych ustalane bezpośrednio (jako ceny) lub pośrednio (pochodne cen), trzeci natomiast dotyczy nieobserwowalnych danych rynkowych. Informacje te muszą być zaprezentowane w podziale na klasy instrumentów finansowych (przez klasę należy rozumieć coś innego niż kategorię).

Klasy powinny być określone przy uwzględnieniu rodzaju informacji finansowej oraz wagi danych instrumentów finansowych. Klasyfikacja instrumentu finansowego musi być oparta na danych wejściowych do modelu wyceny najniższego szczebla. Jeśli wycena instrumentu oparta jest na danych pozagiełdowych, będzie ujawniona w ramach poziomu 2.

¹¹ M. Sobolewska, *Rachunkowość po nowelizacji w praktyce*, Wydawnictwo INFOR, Biblioteka profesjonalistów, Warszawa 2004, s. 34.

¹² A. Helin, K. Drabikowska, H. Sztuczyńska, *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo ODDK, Gdańsk 2003, s. 80.

¹³ K. Maksymik, *Udoskonalenie ujawnień dotyczących instrumentów finansowych*, „Podatki i Rachunkowość” 2006, nr 6 (20).

Tabela 2. Wybrane źródła pochodzenia informacji do wyceny notowanych instrumentów finansowych według wartości godziwej

Źródła pochodzenia informacji	Wybrane instrumenty finansowe
Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie	<ul style="list-style-type: none"> • akcje • obligacje • certyfikaty inwestycyjne • kontrakty terminowe na indeksy, na akcje, na kursy walut • opcje na indeksy, na akcje
Warszawska Giełda Towarowa	<ul style="list-style-type: none"> • kontrakty terminowe na kurs walut • kontrakty terminowe na stopy procentowe • kontrakty terminowe na towary • kontrakty terminowe na obligacje • opcje na walutowe kontrakty terminowe
CeTO	<ul style="list-style-type: none"> • obligacje • listy zastawne • certyfikaty, akcje

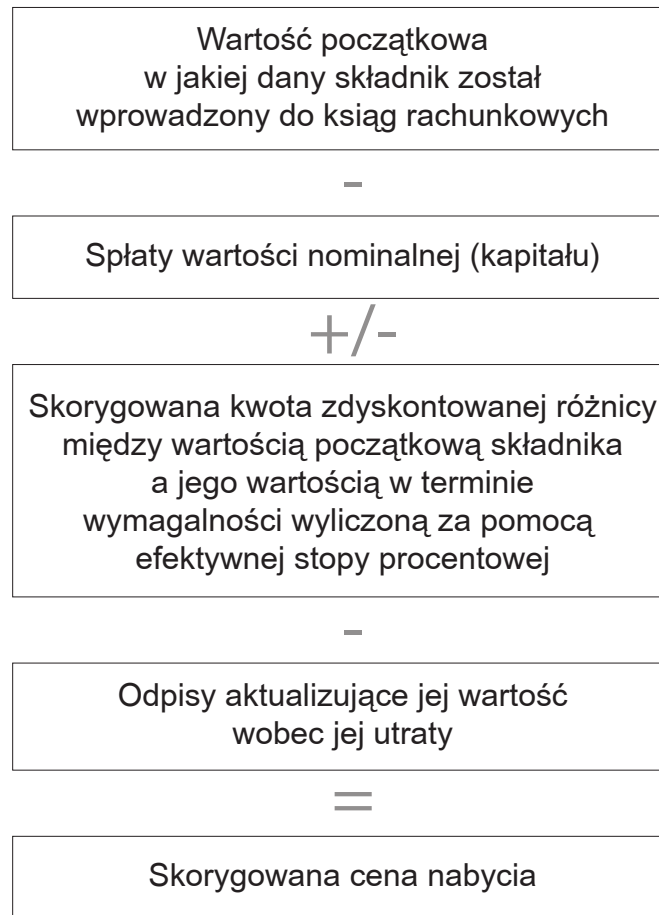
Źródło: opracowanie własne.

Drugą kategorią stosowaną do wyceny instrumentów finansowych jest skorygowana cena nabycia, zwana zamortyzowanym kosztem. Jest to cena nabycia, w jakiej składnik aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych został po raz pierwszy wprowadzony do ksiąg rachunkowych (wartość początkowa), pomniejszona o spłaty wartości nominalnej (kapitału podstawowego), odpowiednio skorygowana o skumulowaną kwotę zdyskontowanej różnicy między wartością początkową składnika i jego wartością w terminie wymagalności, wyliczoną za pomocą efektywnej stopy procentowej, a także pomniejszonej o odpisy aktualizujące wartość. Skorygowaną cenę nabycia ustala się przy zastosowaniu tzw. efektywnej stopy procentowej. Efektywna stopa procentowa stanowi wewnętrzną stopę zwrotu składnika aktywów lub zobowiązań finansowych za dany okres. Przy wyliczeniu skumulowanej kwoty dyskonta aktywów finansowych i zobowiązań finansowych za pomocą efektywnej stopy procentowej uwzględnia się wszystkie opłaty płacone lub otrzymane przez strony kontraktu¹⁴.

Zamortyzowany koszt aktywów finansowych definiuje się jako wartość, w jakiej dany składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe zostały wycenione w momencie początkowego ujęcia, pomniejszoną o spłaty kwoty kapitału oraz powiększoną lub pomniejszoną o umorzenia wszelkich różnic między wartością początkową a wartością w terminie zapadalności, oraz pomniejszoną

¹⁴ M. Marcinkowska, *Skorygowana cena nabycia – nowa kategoria ceny*, „Rachunkowość” 2002, nr 10, s. 23.

Schemat 1. Ustalenie skorygowanej ceny nabycia

Ź r ó d ł o: opracowanie własne.

o odpisy z tytułu rezerw celowych, utraty wartości lub nieściągalności. Sposób ustalenia skorygowanej ceny nabycia przedstawia schemat 1. Ta metoda wyceny jest określana jako metoda wartości bieżącej. Opiera się na koncepcji wartości pieniądza w czasie, uwzględniającej dyskonto ich aktualnej wartości księgowej¹⁵. Wprowadzenie skorygowanej ceny nabycia do wyceny aktywów i zobowiązań podyktowane jest wymogiem ujmowania zdarzeń w księgach rachunkowych i wykazywania ich w sprawozdaniach finansowych zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Uwzględnienie odsetek (dyskonta, premii) od instrumentów finansowych dzięki zastosowaniu efektywnej stopy procentowej powoduje, że koszty oraz przychody dotyczące poszczególnych okresów są różne, natomiast stała jest stopa rentowności. Gdyby zastosować nominalną stopę procentową, konsekwencją takiego podejścia byłoby zrównanie kwot kosztów/przychodów w kolejnych okresach, co spowodowałoby zniekształcenie informacji o rentowności.

¹⁵ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2004, s. 35.

Poniżej przedstawiono wycenę wartości obligacji nabytych w celu utrzymania ich do terminu wykupu. Zostały one zakwalifikowane do aktywów utrzymanych do terminu wykupu. Ich wycena nastąpi według skorygowanej ceny nabycia (SCN). W czasie utrzymywania obligacji nie nastąpiła trwała utrata wartości, nie zachodziła więc potrzeba dokonywania odpisu aktualizującego.

Przy wycenie obligacji przyjęto poniższe założenia:

- zakup obligacji 5-letnich wg kosztu nabycia 500 000 (500 szt. x 1000 PLN),
- cena wykupu 750 000 PLN (500 szt. x 1500 PLN),
- oprocentowanie obligacji wynosi 6% rocznie – wypłata odsetek na koniec każdego roku.

Wycenę obligacji przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Wycena nabytych obligacji według SCN

Zakup obligacji	Początek 1 roku	Koniec 1 roku	Koniec 2 roku	Koniec 3 roku	Koniec 4 roku	Koniec 5 roku
Przepływy z tytułu zadłużenia	-500 000	30 000	30 000	30 000	30 000	780 000
IRR 13,6212%						
Wycena SCN						
Bilans otwarcia	500 000	500 000	538 106	581 402,49	63 059,49	686 491,3
+ Naliczone odsetki IRR		68 106	73 296,49	79 194	85 894,81	93 508,35
— Spłaty wg umowy		30 000	30 000	30 000	30 000	30 000
Bilans zamknięcia	500 000	538 106	58 402,49	630 596,49	686 491,3	750 000*

* Różnicę wynikającą z przybliżeń w kwocie 0,35 zaokrąglono.

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z wartości wykazanych w tabeli, istnieją istotne różnice w wycenie obligacji przy zastosowaniu nominalnej stopy odsetkowej, a w obliczeniach przy zastosowaniu SCN. Ma to znaczenie nie tylko z punktu widzenia wyceny wartości instrumentu finansowego wykazywanego w bilansie, ale pozwala na właściwie ujęcie przychodów lub kosztów w rachunku zysków i strat.

Zgodnie z przyjętą klasyfikacją instrumentów finansowych, aktywa finansowe przeznaczone do obrotu wyceniane w wartości oraz aktywa finansowe dostępne do sprzedaży na dzień bilansowy są wyceniane według wartości godziwej, natomiast aktywa finansowe zaliczone do kategorii inwestycji utrzymanych do terminu wymagalności oraz kategorii pożyczek i należności – według skorygowanej ceny nabycia. Sposób ujmowania zmian wartości instrumentów finansowych w świetle MSR 39 przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Ujmowanie zmian wartości inwestycji finansowych

Kategoria instrumentu	Odnoszenie zmian wartości
Aktywa i zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	Rachunek zysków i strat
Aktywa utrzymane do terminu wymagalności	Rachunek zysków i strat
Pożyczki i należności	Rachunek zysków i strat
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	Kapitał z aktualizacji wyceny
Pozostałe zobowiązania	Rachunek zysków i strat

Źródło: opracowanie własne.

W odniesieniu do zobowiązań finansowych po początkowym ujęciu wszystkie zobowiązania, z wyjątkiem zobowiązań wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy (w tym instrumenty pochodne, które nie były wyznaczone jako pozycje zabezpieczone), wycenia się według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej.

Zyski i straty zatrzymane w kapitale własnym, jak ma to miejsce w przypadku aktywów finansowych zakwalifikowanych do kategorii aktywa finansowe dostępne do sprzedaży, wpływają na wynik finansowy dopiero w momencie sprzedaży, w momencie innej formy zbycia lub ustalania utarty ich wartości.

5. Utrata wartości aktywów finansowych

Sprawowanie kontroli przez jednostkę nad składnikami majątkowymi oznacza nie tylko prawdopodobny (bezpośredni lub pośredni) dopływ uzyskanych dzięki niemu korzyści ekonomicznych w postaci środków pieniężnych lub innych ekwiwalentów, wynikających z dysponowania tym składnikiem, ale także ewentualne ryzyko poniesienia strat (zmniejszenia korzyści ekonomicznych), wywołanych utratą wartości przez ten składnik. Wartość szacunkowa określonych korzyści musi być wyższa od aktualnej wartości księgowej aktywów. Jeśli przyszłe korzyści z tytułu użytkowania składnika są niższe od jego wartości księgowej, jednostka powinna dokonać korekty z tytułu utraty wartości.

Ścisłe powiązanie wyceny aktywów z przyszłymi korzyściami ekonomicznymi, a nie tylko z ich historyczną wartością początkową, powoduje w konsekwencji istotną zmianę w podejściu do zagadnienia wyceny. Skutkiem wymogu

przy wycenie aktywów do bilansu jest uwzględnienie ewentualnej utraty wartości, w której figurują w księgach¹⁶.

Obowiązek weryfikacji wartości aktywów powoduje, że w sprawozdaniach finansowych będą wykazywane informacje o wartości majątku uwzględniające zmiany ich wartości na skutek różnorodnych czynników, doprowadzając ich wartość do poziomu najbardziej wiarygodnego. Wszystkie aktywa finansowe z wyjątkiem wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy podlegają ocenie pod względem utraty wartości.¹⁷ W przypadku aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy następuje przeszacowanie bezpośrednio z odniesieniem na wynik finansowy. Ocena co do potrzeby ustalenia odpisu aktualizującego powinna być przeprowadzona na każdy dzień bilansowy, w celu stwierdzenia, czy istnieją dowody na utratę wartości aktywów finansowych. Korekta wartości aktywów powinna nastąpić, gdy oczekiwania jednostki co do możliwości czerpania korzyści ekonomicznych zmieniają się na niekorzyść w czasie.

Obiektywne dowody utraty wartości składnika aktywów finansowych mogą być spowodowane między innymi takimi zdarzeniami, jak¹⁸:

- pojawienie się znaczących trudności emitenta lub dłużnika,
- niedotrzymanie warunków umowy,
- przyznanie pożyczkobiorcy ustępstw, ze względów ekonomicznych,
- powstanie wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy,
- zanik aktywnego rynku na dany składnik aktywów finansowych,
- zmiany negatywne dotyczące statusu płatności pożyczkobiorców,
- zmiana sytuacji gospodarczej (krajowej lub lokalnej), która jest skorelowana ze zdarzeniami na rynku finansowym (wzrost wskaźnika bezrobocia, spadek cen nieruchomości, spadek cen ropy naftowej itp.)

Wymienione przesłanki są pewnego rodzaju wskazówką, niezbędnym minimum, które powinno być rozpatrywane na każdy dzień bilansowy. Jednostka gospodarcza może jednak dostrzec inne, niż wymienione, czynniki wskazujące prawdopodobną utratę wartości. Przy założeniu, że jednostka dostrzegła czynniki, które wskazywałyby na prawdopodobną utratę wartości, jest zobowiązana podjąć dalsze działania. Jeśli istnieją obiektywne dowody, że poniesiona strata z tytułu utraty wartości pożyczek i należności lub inwestycji utrzymanych do terminu wymagalności wycenionych w zamortyzowanym koszcie nastąpiła, jednostka ujmuje odpis równy różnicy pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej instrumentu finansowego (ustalonej przy początkowym ujęciu).

¹⁶ Z. Fedak, *Utrata wartości aktywów*, „Rachunkowość” 2006, nr 9, s. 2.

¹⁷ MSR 39, § 46.

¹⁸ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, tom 8, *Instrumenty finansowe*, cz. II, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003, s. 62.

Poniższy przykład przedstawia wycenę udzielonej pożyczki z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej oraz szacowanie wartości odpisu z tytułu utraty wartości. Dla ustalenia wartości instrumentu na dzień bilansowy wykorzystano funkcję XIRR, która pozwala ustalić wartość wewnętrznej stopy zwrotu dla serii rozłożonych w czasie przepływów gotówkowych (niekoniecznie okresowych). Wartości to seria przepływów gotówkowych, odpowiadających zestawieniu płatności według dat. Pierwsza płatność jest opcjonalna i odpowiada kosztowi lub płatności występującej na początku inwestycji. Jeśli pierwsza wartość jest kosztem lub płatnością, to musi być wartością ujemną. Wszystkie następne płatności są dyskontowane przy założeniu, że rok ma 365 dni. Seria wartości musi zawierać co najmniej jedną wartość dodatnią i jedną ujemną.

$$0 = \sum_{i=1}^N \frac{P_i}{(1 + \text{stopa})^{\frac{(d_i - d_1)}{365}}}$$

gdzie:

d_i = i -ta lub ostatnia data płatności,

d_1 = początkowa (0) data płatności,

P_i = i -ta lub ostatnia płatność.

Przyjmując założenie, że w dniu 15 marca 2007 roku jednostka udzieliła pożyczki w kwocie 8000 PLN, a pożyczkobiorca zobowiązał się spłacić pożyczkę w ratach:

15.10. 2007	2150 PLN,
15.12. 2007	2150 PLN,
15.03. 2008	2200 PLN,
15.07. 2008	2200 PLN,

efektywna stopa dla tego typu płatności wyniesie 9,5708 % (XIRR). Na moment ujęcia inwestycji jednostka dokonuje rozpisania wartości skorygowanej ceny nabycia (zamortyzowanego koszu).

Tabela 5. Wycena pożyczki według zamortyzowanego kosztu

Liczba dni, za które naliczane są odsetki	Data	BO	Odsetki	BO łącznie z odsetkami	Przepływy	BZ
214	15.03.2007	8000,00	440,40	8440,40	2150	6290,40
61	15.10.2007	6290,40	96,80	6387,20	2150	4237,20
16	15.12.2007	4237,20	17,00	4254,20	0	4254,20
74	31.12.2007	4254,20	79,60	4333,80	2200	2133,80
122	15.03.2008	2133,80	66,20	2200,00	2200	0,00

W dniu 15.12. 2007 r. dłużnik nie dokonał przewidzianej spłaty. Na dzień bilansowy 31 grudnia 2007 r. jednostka uzyskuje informację, że dłużnik dokona spłaty w wysokości 6200 PLN w dniu 15 grudnia 2008 r. (wynik przeprowadzonej negocjacji). Przedstawiona sytuacja oznacza konieczność ujęcia odpisu. Jednostka szacuje wartość bieżącą przyszłej płatności z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej 9,5708 % – wartość bieżąca przyszłej płatności 6200 PLN zdyskontowana z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej wynosi 5681,20 PLN. Skorygowana cena nabycia na dzień 31.12. 2007 r. wynosi 6404,20 PLN (4254,20 PLN + 2150 PLN). Jednostka ujmuje odpis w wysokości 723,10 PLN (6404,20 PLN – 5681,20 PLN).

W przypadku ustania okoliczności, które wskazywały na utratę wartości, jednostka powinna dokonać odwrócenia odpisu z tytułu utraty wartości. W przypadku aktywów wycenionych w skorygowanej cenie nabycia odwrócenie odpisu nie może spowodować, aby wartość aktywów przewyższała skorygowaną cenę nabycia ustaloną dla tego aktywów przed dokonaniem odpisu.

6. Instrumenty pochodne

Odmianą instrumentów finansowych są tzw. instrumenty pochodne, których wartość kształtuje się jako pochodna wartość innych, rzeczywistych, bazowych instrumentów (ang. *underlying*), takich jak: towary, surowce, płody rolne, papiery wartościowe oraz parametry rynku (stopy procentowe, kursy walut). Instrumenty pochodne nie wymagają od swojego posiadacza lub wystawcy, aby ten posiadał lub zainwestował w instrument bazowy na dzień zawarcia kontraktu. W rzeczywistości nie wymagają one inwestycji początkowej lub wymagają niewielkiej inwestycji w porównaniu z innymi rodzajami umowy, które w podobny sposób reagują na zmiany warunków rynkowych¹⁹. Instrumenty pochodne znajdują zastosowanie głównie w tworzeniu strategii inwestycyjnych pozwalających zarządzać ryzykiem finansowym, osiągać ponadprzeciętne zyski ze spekulacji bądź zaplanować pożądaną strukturę przepływów finansowych. Do klasycznych instrumentów pochodnych zaliczamy:

- kontrakty *futures*,
- kontrakty *forward*,
- opcje,
- swapy.

Pojęcie instrumentu pochodnego zostało zdefiniowane w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości 39. Definicja określa warunki, jakie muszą

¹⁹ D. Załęcka, *Instrumenty pochodne w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 9 (65), Warszawa 2002, s. 154-162.

być jednocześnie spełnione, by dany instrument lub inny kontrakt był uznawany jako instrument pochodny²⁰:

- a) jego wartość zmienia się wraz ze zmianą instrumentu bazowego,
- b) nie wymaga żadnej początkowej inwestycji netto lub wymaga początkowej inwestycji netto mniejszej niż dla innych rodzajów kontraktów, dla których oczekuje się podobnych reakcji na zmiany czynników rynkowych,
- c) jego rozliczenie nastąpi w przyszłości.

Instrumenty pochodne zaliczane są do pierwszej kategorii instrumentów finansowych aktywa i zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy z wyjątkiem tych, które uznawane są przez jednostkę jako instrumenty zabezpieczające. W momencie zawarcia kontraktu nie wiadomo, u której ze stron kontraktu powstaje zobowiązanie, a u której należność (wartość godziwa na dzień zawarcia umowy jest równa zero)²¹. Instrumenty pochodne zaliczane są do aktywów (gdy ich wartość godziwa jest większa od zera) lub do zobowiązań finansowych (gdy ich wartość godziwa jest mniejsza od zera) zawsze do kategorii wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy bez możliwości reklasyfikacji. Na moment początkowego ujęcia wykazywane są w wartości godziwej. Jeśli instrumenty pochodne są przedmiotem obrotu na aktywnym i płynnym rynku giełdowym, wartość rynkowa najlepiej odzwierciedla ich wartość godziwą. Obrót większością instrumentów pochodnych odbywa się na znormalizowanym rynku. Warunki sprzedaży i dostęp do informacji o notowanych cenach instrumentów pochodnych dają pewność, że można je w krótkim czasie sprzedać i uzyskać środki pieniężne odpowiadające ich wycenie. Wartość godziwa instrumentów pochodnych oparta na wartości rynkowej jest więc ustalana na podstawie notowań giełdowych lub cen rynkowych (cena z ostatniej sesji, kurs zamknięcia, cena instrumentu, gdy był ostatni raz notowany). W przypadku gdy nie można wycenić instrumentów pochodnych według wartości rynkowej, należy zastosować metody szacowania, by ustalić z dostateczną wiarygodnością wartość godziwą. Metody szacowania stosowane przy wycenie instrumentów pochodnych to porównanie z bieżącą wartością rynkową podobnego instrumentu, modele opcji, zdyskontowane przepływy gotówki.

Wyjątkiem przy wycenie instrumentów pochodnych są zobowiązania będące instrumentami pochodnymi powiązanymi z instrumentem kapitałowym niekwotowanym na aktywnym rynku, które muszą być rozliczane poprzez dostawę tego instrumentu, wycenionego według kosztu, gdyż jego wartość godziwa nie może być wiarygodnie zmierzona²². Instrumenty pochodne wyznaczone jako zabezpieczenia będą uznawane jako instrumenty zabezpieczające i ujmowane zgodnie z rachunkowością zabezpieczeń.

²⁰ MSR 39, § 9.

²¹ J. Grzywacz, *Finansowe instrumentu pochodne*, SGH, Warszawa, 2009, s. 133.

²² MSR 39, § 47.

W tabeli 6 zaprezentowano wycenę i ujęcie instrumentów pochodnych przez giełdową Spółkę X, która w swojej polityce rachunkowości przyjęła określone rozwiązania w zakresie rachunkowości instrumentów pochodnych na podstawie MSSF/MSR. Spółka X ujmuje instrumenty pochodne w księgach w momencie, gdy staje się stroną wiążącej umowy. W przypadku instrumentów nabytych, instrumenty te ujmowane są jako krótkoterminowe aktywa finansowe w wartości początkowej, którą stanowi cena nabycia danego instrumentu lub – w przypadku instrumentów wystawionych – w krótkoterminowych zobowiązaniach, w wysokości ceny sprzedaży danego instrumentu. W przypadku opcji wartość początkową instrumentu stanowi otrzymana lub zapłacona premia.

Na dzień bilansowy instrumenty pochodne wyceniane są w wartości godziwej. Instrumenty pochodne o wartości godziwej większej od zera stanowią aktywa finansowe i wykazywane są w krótkoterminowych aktywach finansowych, a instrumenty o ujemnej wartości godziwej stanowią zobowiązania finansowe i wykazywane są w krótkoterminowych zobowiązaniach. Oszacowana wartość godziwa instrumentów pochodnych odpowiada kwocie możliwej do uzyskania lub koniecznej do zapłaty w celu zamknięcia pozycji otwartych na dzień bilansowy. Dla transakcji, dla których było to możliwe, wyceny dokonuje się na podstawie notowań rynkowych. W przypadku transakcji terminowego kupna lub sprzedaży towarów, w celu ustalenia ich wartości godziwej posłużono się cenami terminowymi na daty zapadalności poszczególnych transakcji. W przypadku miedzi oficjalne ceny zamknięcia LME oraz wskaźniki zmienności na dzień bilansowy uzyskano z systemu Reuters. W odniesieniu do srebra użyto ceny *fixing* ustalonej, także w dniu bilansowym, na LBM. W przypadku zmienności oraz cen terminowych (*silver and gold forward rates*) zastosowano kwotowania pochodzące z banków lub od brokerów. Ujęcie skutków zmian wartości godziwej bądź zysków i strat z realizacji instrumentów pochodnych zależy od ich przeznaczenia. Spółka X wykorzystuje instrumenty pochodne w różnym celu, dlatego też instrumenty są kwalifikowane jako instrumenty zabezpieczające (wówczas są ujmowane i wyceniane zgodnie z rachunkowością zabezpieczeń) lub instrumenty handlowe. Instrumenty pochodne traktowane jako instrumenty handlowe dodatkowo ze względu na kryterium przedmiotowe są dzielone na instrumenty towarowe i instrumenty walutowe.

Tabela 6 przedstawia handlowe instrumenty towarowe zmianami wartości w poszczególnych momentach wyceny i na dzień bilansowy. Zgodnie z rozwiązaniami w ramach MSR, zyski i straty wynikające ze zmian wartości godziwej handlowego instrumentu pochodnego wskutek wyceny na dzień bilansowy bądź też w wyniku jego rozliczenia odnoszone są jako koszty lub przychody finansowe w rachunku zysków i strat w okresie, w którym powstały.

Tabela 6. Przykładowe towarowe transakcje terminowe w Spółce X

Metale

Lp	Data rozliczenia	Wielkość nominalna	Przedmiot transakcji	B/S	Cena wykonania	Data deklaracji / wygaśnięcia	Typ transakcji	29-02-200X		29-03-200X		30-04-200X	
								Status transakcji na dzień bilansu zamknięcia	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)
1	200X-11-04	300000	Ag	S	4,55	200X-10-31	Kontrakt swap	O	-10 554,00	O	-36 642,00	O	-3 186,00
2	200X-12-03	300000	Ag	S	4,55	200X-11-29	Kontrakt swap	O	-14 556,00	O	-38 232,00	O	-4 161,00
3	2003-01-03	300000	Ag	S	4,55	200X-12-31	Kontrakt swap	O	-18 393,00	O	-39 579,00	O	-5 253,00
4	200X-06-19	6650	Cu	S	1384,5	200X-06-19	Forwardy	O	-1 250 200,00	O	-1 772 255,00	O	-1 459 675,00

Lp.	31-05-200X		28-06-200X		31-07-200X		30-08-200X		30-09-200X		31-10-200X		29-11-200X	
	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)	Status na BZ	Wartość godziwa na dzień bilansowy (w walucie instrumentu)		
1	O	-144 579,00	O		O	-21 072,00	O	24 246,00	O	1890,00	C	44 352,00	R	0,00
2	O	-145 953,00	O		O	-23 283,00	O	22 383,00	O	-45,00	O	11 310,00	C	11 751,00
3	O	-147 234,00	O		O	-25 035,00	O	20 871,00	O	-1705,00	O	9 783,00	0	32 436,00
4	O	-1 733 987,50	R	0,00										

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów wewnętrznych Spółki X.

7. Podsumowanie

Wycena instrumentów finansowych jest podstawą do właściwego ujęcia informacji na ich temat w sprawozdaniach finansowych. Zarówno aktywa finansowe, jak i zobowiązania finansowe będące skutkiem kontraktu, jakim jest instrument finansowy, w zależności od ich klasyfikacji podlegają właściwej wycenie. Wartość godziwa, skorygowana cena nabycia, odpis z tytułu utraty wartości to wiedza niezbędna do właściwego pomiaru wartości tych składników. Ustalenie zasad i wdrażanie ich w praktyce pozwala na prezentowanie w sprawozdaniach informacji o wartościach aktywów i pasywów zbliżonej do wartości rynkowej. Liberalizacja gospodarki światowej, która jest narzędziem globalizacji, wywołuje określone zmiany w środowisku rachunkowości. Wartość godziwa, która jest skutkiem tych zmian, do dnia dzisiejszego budzi wiele kontrowersji. Wynika to często z trudności poprawnego ustalenia tej wartości. Należy jednak uznać zmiany, jakie nastąpiły zakresie wyceny, ponieważ w większym stopniu spełniają oczekiwania odbiorców sprawozdań co do właściwej wyceny majątku przedsiębiorstwa.

Literatura

- Dębski W., *Rynek finansowy i jego mechanizmy. Podstawy teorii i praktyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Fedak Z., *Utrata wartości aktywów*, „Rachunkowość” 2006, nr 9.
- Frendzel M., *Klasyfikacja i wycena aktywów i zobowiązań finansowych w świetle MSR 39 Instrumenty finansowe: Ujmowanie i wycena*, „Przegląd Podatkowy” 2005, nr 7.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2004.
- Grzywacz J., *Finansowe instrumenty pochodne*, SGH, Warszawa 2009.
- Helin A., Sztuczyńska H., Wasilewska J., *Rachunkowość instrumentów finansowych*, Wydawnictwo ODDK, Gdańsk 2003.
- Jajuga K., Jajuga T., *Inwestycje, instrumenty finansowe, ryzyko finansowe i inżynieria finansowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Maksymik K., *Udoskonalenie ujawnień dotyczących instrumentów finansowych*, „Podatki i Rachunkowość” 2009, nr 6 (20).
- Marcinkowska M., *Skorygowana cena nabycia – nowa kategoria ceny*, *Rachunkowość* 2002, nr 10.
- Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2003.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, tom 8, *Instrumenty finansowe*, cz. II, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003.
- MSR 39, *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dn. 9. 12. 2004 z późn. zm.

- MSR 32: Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dn. 31.12.2004 z późn. zm.
- MSSF 7: Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dn. 27.01.2006 z późn. zm.
- Sobolewska M., *Rachunkowość po nowelizacji w praktyce*, Wydawnictwo INFOR, Biblioteka profesjonalistów, Warszawa 2004.
- Surdykowska S. T., *Niektóre aspekty wprowadzenia wartości godziwej do polskiego systemu rachunkowości rozważane w międzynarodowym kontekście*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Numer specjalny 4 (60)/2001.
- Wycena i prezentacja aktywów i pasywów w sprawozdaniach finansowych według nowych zasad*, red. J. Krynicki, J. Trzemzałski, Wydawnictwo ODDK, Gdańsk 2003.
- Turyńska J., *Standardy sprawozdawczości finansowej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006.
- Załęcka D., *Instrumenty pochodne w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 9 (65), Warszawa 2002.